

INTERKULTURALNIM OBRAZOVANJEM PROTIV EKSTREMIZMA MLADIH U SRBIJI

„Interkulturalno obrazovanje je obrazovanje koje uvažava i podržava raznolikost kultura i različitost u svim oblastima ljudskog života“ Fernan Uele

Srbija je u poslednjoj deceniji 20. veka pretrpela teške društvene posledice oružanih sukoba na svojoj teritoriji i u bliskom okruženju, prvenstveno međunacionalnih sa snažnim uticajem verskog faktora uslovljenog ulogom religije u formiranju i razgraničenju većine balkanskih nacija. Posledice tih sukoba, vezanih za raspad bivše Jugoslavije, uključuju i nizak stepen međunacionalnog i međuverskog poverenja, kako unutar zemlje, pluralne po nacionalnom sastavu, tako i između Srba i naroda koji žive u susedstvu. Pomenuti problemi koji ni danas nisu prevaziđeni dobijaju na značaju sa pogoršanjem bezbednosne situacije u Evropi i njenom okruženju, koja je takođe pod snažnim uticajem međureligijskih i

međunacionalnih odnosa, kao i intenzivnih migracija, a posebno snaženja ekstremističkih pokreta i grupa. Trenutnu politiku interkulturalnog obrazovanja u Srbiji karakteriše nezaokruženi normativni okvir i nepostojanje održivih praksi kojima bi se standardi interkulturalnog obrazovanja mogli nesmetano primenjivati. Interkulturalno obrazovanje predstavlja moćan instrument za borbu protiv ekstremizma mladih u Srbiji, ali se ono kao takvo može iskoristiti jedino ukoliko se postigne: 1) unapređenje i harmonizacija postojećeg normativnog okvira koji se bavi mestom i ulogom interkulturalnog obrazovanja u obrazovnom sistemu Republike Srbije, 2) unapređenje postojećih instrumenata obrazovnih politika (standardi kompetencija, kurikulumi u srednješkolskim i visokoškolskim ustanovama i sl.) koje omogućava bolje razumevanje višestrukih pozitivnih efekata interkulturalnog obrazovanja i delotvorniju primenu ovih instrumenata i, 3) stvaranje održivih praksi koje će se primenjivati u ovako unapređenim obrazovnim politikama.

oebs Organizacija za evropsku
bezbednost i saradnju
Misija u Srbiji

Stavovi izrečeni u brošuri pripadaju isključivo autoru i njegovim saradnicima i ne predstavljaju nužno zvaničan stav Misije OEBS-a u Srbiji.

Интeркyлтyрaлнoм oбpaзoвaњeм

INTERKULTURALNO OBRAZOVANJE U SRBIJI – NEOSPORNE POTREBE I NEDOSTATAK ISKUSTVA

U celoj Evropi, pa i većem delu sveta, ovi problemi su izrazito relevantni od samog početka 21. veka, a vlasti velikog broja demokratskih zemalja pokušavaju da ih ublaže različitim sredstvima, među kojima istaknuto mesto ima školski sistem. Već i sama globalizacija i do sad nezabeleženo intenziviranje kontakata pripadnika različitih kultura, nacija i vera nameću potrebu njihovog boljeg međusobnog upoznavanja, a pomenuto intenziviranje identitetski zasnovanih konflikata nameću to kao imperativ. Mladi su ciljna grupa koja je posebno rizična u smislu prihvatanja radikalnih stavova prema drugima i drugačijima, ali i dostupna prevenciji takvog razvoja kroz primenu odgovarajućih obrazovnih programa i metoda. Interkulturalno obrazovanje je jedno od sve šire primenjivanih sredstava za ostvarenje tog cilja.

Kanadski autor Fernan Uele na sledeći način definiše interkulturalno obrazovanje¹: „Interkulturalno obrazovanje je obrazovanje koje uvažava i podržava raznolikost kultura i različitost u svim oblastima ljudskog života; razvija interkulturalnu osetljivost i interkulturalne kompetencije; podstiče interakciju, razumevanje i dijalog između različitih kultura uz očuvanje kulturnog identiteta, poštovanje i uvažavanje kulture sopstvene grupe (manjinske ili većinske); promoviše ravnopravnost i ljudska prava; promoviše i obezbeđuje jednake šanse, suprotstavlja se nepravdi i diskriminaciji i zalaže za vrednosti na kojima se izgrađuje demokratsko društvo“. Tako definisano interkulturalno obrazovanje je komplementarno sa drugim vidovima obrazovanja (obrazovanje za građansko društvo, mirovno obrazovanje, obrazovanje

za ljudska i dečja prava, transformativno obrazovanje, inkluzivno obrazovanje), pa je jedan od ključnih izazova postizanje njihove efikasne sinergije.

U Srbiji je interkulturalno obrazovanje tek u povoju, pa su retka i istraživanja o njegovim efektima. Kao ključni problemi u njegovom uvođenju, ili barem uvođenju njegovih bitnih elemenata, mogu se identifikovati inercija obrazovnog sistema, a pogotovo nastavnčkih fakulteta, u uslovima koji zahtevaju ubrzan transfer na nastavnike i učenike kompetencija nužnih za komunikaciju sa multikulturalnim okruženjem, kao i nedovoljno jasna konceptualna razlika između međusobne jednakosti učenika i njihove identitetske homogenosti.

Ovi problemi ne postoje samo u Srbiji, niti u njoj postoje prvi put u njenoj istoriji, ali susret fenomena „stare multikulturalnosti“ (heterogen nacionalni sastav domicilnog stanovništva u pojedinim regionima) i „nove multikulturalnosti“ (pojačan priliv imigranata, od kojih je većina u tranzitu ka članicama EU, usled ekonomskih i bezbednosnih motiva) u aktuelnom trenutku ponovo aktualizuje staru dilemu – kako istovremeno izbeći rizike segregacije i asimilacije, kako bi se minimizirala mogućnost konflikata i omogućio skladan društveni razvoj? Ravnopravni i harmonični odnosi između većinske i starih i novih manjinskih populacija podrazumevaju pre svega njihovo uzajamno prihvatanje na ravnopravnim osnovama, za šta je elementarni uslov njihovo međusobno poznavanje. Masovni mediji, uključujući i društvene mreže, nude mogućnosti za efikasnije ostvarivanje tih ciljeva, ali istovremeno nose i rizike od pojačavanja negativnih posledica delovanja različitih ekstremnih i isključivih pokreta raznovrsnih

ideoloških profila iz bliže i dalje prošlosti Srbije i okruženja, ali i trenutno postojećih u drugim zemljama. Njima procesi globalizacije i evropske integracije samo na prvi pogled apsurdno omogućavaju uspešniju sinergiju i umrežavanje.

Isključivo oslanjanje na koncept multikulturalizma, koji se često svodi na puko priznavanje identitetskog pluralizma kao društvene činjenice danas nije dovoljan odgovor na aktuelne rizike i preči razvojem „neprimetne“ segregacije u kojoj pripadnici različitih zajednica koegzistiraju, ali su minimizirani njihovi kontakti i mogućnosti za produktivnu interakciju, što je plodno tlo za razvoj radikalnih ideologija i pokreta. S druge strane, težnja ka univerzalnosti obrazovanja i jednakosti učenika nosi rizike faktičke podređenosti pripadnika manjinskih zajednica, koju barem deo njih izbegava asimilacijom u većinsku zajednicu. Interkulturalno obrazovanje treba da izbegne ignorisanje pluralizma, koje manjinu stavlja u neravnopravan položaj, ali i njegovo pretvaranje u osnovu za produbljivanje podela. Školski sistem ne treba da teži ni veštačkom brisanju razlika, ni njihovoj apsolutizaciji, već širenju svesti o njihovoj legitimnosti i poželjnosti u okolnostima slobodnog izbora nacionalnog i verskog identiteta i punog uživanja individualnih i kolektivnih prava.

U preporukama UNESCO-ve Međunarodne komisije za obrazovanje za 21. vek ističe se da „obrazovanje treba da poštuje kulturni identitet učenika kroz pružanje kulturalno odgovarajućeg i kvalitetnog obrazovanja za sve, treba da pruži svim učenicima kulturalna znanja, veštine i stavove koji ih osposobljavaju da doprinese poštovanju, razumevanju i solidarnosti među pojedincima, etničkim, socijalnim i kulturnim grupama i nacijama“. U UNESCO-vim Smernicama za interkulturalno obrazovanje istaknuta su njegova tri osnovna principa: 1) Interkulturalno obrazovanje poštuje kulturni identitet

učenika/učenica time što pruža kulturalno odgovarajuće i responzivno kvalitetno obrazovanje za sve; 2) Interkulturalno obrazovanje pruža svim učenicima/učenicama kulturalna znanja, veštine i stavove koji su im neophodni da bi bili aktivni i odgovorni građani društva; 3) Interkulturalno obrazovanje pruža svim učenicima/učenicama kulturalna znanja, veštine i stavove koji ih osposobljavaju da doprinese poštovanju, razumevanju i solidarnosti među pojedincima, etničkim, socijalnim i kulturnim grupama i nacijama.

EU je od svoje preteče, Evropske zajednice, nasledila Rezoluciju Saveta ministara o evropskoj dimenziji obrazovanja iz 1988. godine, koja između ostalih definiše i sledeće zadatke obrazovanja: 1) jačanje osećaja evropskog identiteta kod mladih ljudi i pojašnjavanje vrednosti evropske civilizacije, kao i saznavanje osnova na kojima ljudi Evrope nameravaju da grade i razvijaju zajednicu; (...) 5) unapređenje znanja o zajednici i njenim državama članicama, kao što su istorijski, kulturni, ekonomski i društveni aspekti. Među autorima iz Jugoistočne Evrope takođe ima onih koji su dali značajan doprinos konceptualnom razgraničenju interkulturalnog obrazovanja sa obrazovanjem utemeljenim na drugačijim konceptima, a primer takvog doprinosa dat je u Dodatku ovog dokumenta.

1 Interkulturalno obrazovanje u Srbiji, Regulatorni okvir, stanje i mogućnosti za razvoj, urednici Danijela S. Petrović i Tijana Jokić, Centar za obrazovne politike, Beograd, 2016. http://www.cep.edu.rs/public/Interkulturalno_obrazovanje.pdf

RAZVOJNA NEPOSTOJANJE

ELEMENTI INTERKULTURALNOG OBRAZOVANJA U ŠKOLSKOM SISTEMU SRBIJE – NEPOSTOJANJE SVEOBUHVAATNOG PRISTUPA

Među strateškim dokumentima Srbije, posebno je detaljno analizirana **Strategija razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020. godine**, u kojoj se, između ostalog, pominje „razvijanje tolerantnog i kooperativnog odnosa prema drugim kulturama“ i „potreba čuvanja i negovanja nacionalnog kulturnog nasleđa i identiteta“. Najveći deo elemenata Strategije koji se mogu povezati sa interkulturalnim obrazovanjem posvećen je obrazovanju pripadnika nacionalnih manjina (npr. pedagoška autonomije škola podrazumeva pravo da se definiše jedan deo školskih programa zavisno od lokalnih prilika i pravo da se školski kalendar može delimično prilagodavati lokalnim prilikama, puno uvažavanje lokalnih specifičnosti pri izradi razvojnog plana i višegodišnjeg školskog programa uz uzimanje u obzir karakteristika lokalnog stanovništva i sl.).

U skladu sa time, „misija obrazovanja nacionalnih manjina (je) da osigura, s jedne strane, pravo na kvalitetno obrazovanje, kao i za sve građane Republike Srbije, i time omogućiti integraciju pripadnika manjina u društvenu zajednicu, a s druge strane, da osigura pravo na očuvanje i razvijanje nacionalnog i kulturnog identiteta svih nacionalnih manjina“. Mora se, međutim, primetiti da prilagođavanje funkcionisanja školskog sistema potrebama sredina u kojima žive pripadnici manjinskih zajednica ni na koji način ne iscrpljuje pojam interkulturalnog obrazovanja. Fokus je u Strategiji primarno na obrazovanju samih pripadnika manjinskih zajednica i

osetljivih grupa, a zanemaren je značaj interkulturalnog obrazovanja pripadnika većinske populacije. Ta tendencija je potvrđena u činjenici da se u Strategiji pominje samo jedna među nastavničkim kompetencijama vezanim za interkulturalno obrazovanje, „razumevanje kulturnog konteksta u kojem se odvija proces vaspitanja i obrazovanja“. Mora se, međutim, naglasiti da je među strateškim merama predviđena i sledeća: „u obrazovanju pripadnika nacionalnih manjina treba, gde god je to moguće, razvijati prave dvojezične institucije i programe koji obuhvataju pripadnike i manjinskih zajednica i većinskog naroda sa ciljem razvijanja dobrih međuetničkih odnosa i bolje socijalne kohezije i integracije“.

Najrelevantniji za interkulturalno obrazovanje su delovi **Strategije o visokom obrazovanju**, što svedoči o nepostojanju svesti o nužnosti kontinuiranog interkulturalnog obrazovanja na ranijim stadijumima školovanja. Pored ostalog se navodi da „studijski programi, istraživanja, procesi domaće i međunarodne saradnje, socijalni, kulturni, sportski i zabavni život studenata, nastavnika i drugih zaposlenih u ustanovama visokog obrazovanja zasnivaće se na razumevanju i saradnji različitih kultura, interkulturalnosti, toleranciji te pozitivnom vrednovanju i očuvanju kulturnih raznolikosti i međusobnog uticaja i obogaćenja različitih kultura“.

Relevantna je i odredba **Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja u delu posvećenom Opštim principima** („obrazovanje i vaspitanje u demokratski uređenoj i socijalno odgovornoj ustanovi u kojoj se neguju otvorenost, saradnja, tolerancija, svest o kulturnoj i civilizacijskoj povezanosti u svetu...“), a donekle i odredba tog zakona iz člana 4. stav 1. tačka 14. („formiranje stavova, uverenja i sistema vrednosti, razvoj ličnog i nacionalnog identiteta, razvijanje svesti i osećanja pripadnosti državi Srbiji, poštovanje i negovanje srpskog jezika i svog jezika, tradicije i kulture srpskog naroda, nacionalnih manjina i etničkih zajednica, drugih naroda, razvijanje multikulturalizma, poštovanje i očuvanje nacionalne i svetske kulturne baštine“).

U širem smislu se relevantnom može smatrati i odredba **Zakona o udžbenicima i nastavnim sredstvima** kojom se eksplicitno zabranjuje diskriminacija, omalovažavanje, ugrožavanje ili izdvajanje grupe ili pojedinaca, odnosno podsticanje na takvo ponašanje putem sadržaja i oblika udžbenika i drugih nastavnih sredstava, kao i odredba Zakona o osnovnom obrazovanju i vaspitanju koja propisuje ishode vezane za „poznavanje, očuvanje i razvoj sopstvene kulturne tradicije i poštovanja tradicije drugih kulturnih zajednica“.

U delovima **Nacionalnog okvira kurikuluma** se navodi da „mladi ljudi imaju sve više prilika da se u životu nađu i u internacionalnom okruženju“, a „obrazovanje igra ključnu ulogu u promovisanju demokratije, poštovanju ljudskih prava i vladavini zakona, kao i u sprečavanju nasilja i kršenja ljudskih prava, odnosno sprečavanju rasizma, ekstemizma, ksenofobije, diskriminacije i netolerancije“, kao i da odgovorna participacija učenika u demokratskom društvu obuhvata i aktivno učestovanje u životu škole i zajednice, tako što „ima osećanje pripadnosti određenim kulturnim zajednicama, lokalnoj zajednici, regionu u kojem živi, širem društvu, državi Srbiji i međunarodnim zajednicama u koje je uključena; na afirmativan način izražava sopstveni identitet, uz uvažavanje drugačije kulture i tradicije, čime doprinosi duhu interkulturalnosti“. Interkulturalno obrazovanje i interkulturalne kompetencije se ne pominju u Standardima kompetencija za profesiju nastavnika i njihovog profesionalnog razvoja Zavoda za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja, ali se navode pojedine nastavničke kompetencije koje po svojoj prirodi doprinose interkulturalnom obrazovanju.

Na kontinuumu čiji bi jedan pol predstavljali nacionalni okviri kurikuluma liberalnog, multikulturalnog i minimalističkog tipa, u kojima je jači fokus stavljen na globalne različitosti, građanske vrednosti i integraciju manjina, a drugi pol oni interkulturalnog tipa, sa ujednačenijom zastupljenošću

globalne i domaće različitosti i snažnijom težnjom ka međukulturalnom poznavanju, razumevanju, prožimanju i stvaranju zajedničkih kulturnih vrednosti kroz interkulturalne kompetencije usmerene na sticanje znanja, razvoj veština i usvajanje adekvatnih stavova, srpski kurikulum bi se mogao pozicionirati na sredinu kao svojevrsni prelazni model. Preprekom za njegovu transformaciju u smeru interkulturalnog modela može se smatrati nepostojanje međupredmetnih ili interdisciplinarnih tema koje doprinose većem nivou povezivanja i korelacije vaspitno-obrazovnih oblasti i nastavnih predmeta, posebno u oblastima ličnog i socijalnog razvoja i građanskog obrazovanja. Kao prepreka se može prepoznati i nedovoljno prisustvo koncepta dvosmerne dvojezičnosti, u kome ne uče samo pripadnici manjinskih i imigrantskih zajednica jezik većinske i domicilne zajednice, već i obrnuto, što je slučaj naročito u obrazovnom sistemu Finske.

U analizi zastupljenosti interkulturalnog obrazovanja u planovima i programima fakulteta na kojima se realizuje inicijalno obrazovanje učitelja u Srbiji (Leosavič, Vranje, Jagodina, Beograd, Užice i Sombor) utvrđeno je da studenti upisani od 2015. godine samo na fakultetima u Jagodini i Vranju u grupi izbornih predmeta imaju na raspolaganju poseban nastavni predmet pod nazivom interkulturalno obrazovanje na nivou osnovnih akademskih studija, a u Somboru na nivou master akademskih studija, što je ipak napredak u odnosu na akreditaciju iz 2007. godine. Najmanje predmeta sa sadržajima donekle usmerenim ka sticanju znanja iz interkulturalnog obrazovanja zastupljeno je u Užicu (7) a najviše u Somboru (11), pri čemu su u pitanju predmeti iz oblasti društvenih nauka, pedagogije-psihologije i metodike, s tim što nisu svi predmeti (ukupno 14) zastupljeni na svim fakultetima niti

Ekstremizam među mladima

je ujednačena njihova raspodela u kategoriju obaveznih i izbornih, kao ni koncepcija sadržaja i nazivi. Dodatni problem je činjenica je samo deo sadržaja izdvojenih predmeta usmeren ka temama vezanim za interkulturalno obrazovanje, a ne postoji ni analiza adekvatne povezanosti njihovih sadržaja, ciljeva i metoda, pa se ne može validno proceniti ni postizanje očekivanog ishoda interkulturalne kompetentnosti budućih učitelja.

Pored akademskih programa, izraziti su relevantni i akreditovani programi stručnog usavršavanja nastavnika u oblasti interkulturalnog obrazovanja. Autori publikacije COP-a su među ukupno 48 razmatranih programa izdvojili kao u najužem smislu povezane sa interkulturalnim obrazovanjem, odnosno one koji doprinose unapređivanju ključnih aspekata interkulturalnog obrazovanja u školskom kontekstu, izdvojili šest programa: *Uvod u interkulturalno učenje* (Ekumenska humanitarna organizacija, Novi Sad); *Ideal – interkulturalno učenje kroz dramu* (BAZAART, Beograd); *Mi i oni drugi* (Udruženje Grupa 484, Beograd); *Ni crno ni belo – program za rad sa decom/mladima, protiv predrasuda, za toleranciju i interkulturalnost* (CIP – Centar za interaktivnu pedagogiju, Beograd); *Razvijanje interkulturalne komunikativne kompetencije* (Filozofski fakultet, Niš); *Jačanje kapaciteta vaspitača i nastavnika usmerenih na vaspitno-obrazovnu praksu baziranu na interkulturalnosti* (Predškolska ustanova „Naša radost“, Subotica). Izdvojen je samo jedan program usmeren na sticanje znanja o drugim kulturama: *Romanipen – romska kultura, tradicija i običaji* (Trgovinsko-ugostiteljska škola „Toza Dragović“, Kragujevac), koji se odnosi na upoznavanje romske kulture, tradicije i običaja. Programi koncipirani u organizacijama civilnog društva primetno preovlađuju nad onima koje su koncipirale obrazovne institucije.

PREPORUKE ZA UKLJUČIVANJE INTERKULTURALNOG OBRAZOVANJA U NASTAVNE PROGRAME U SRBIJI

Može se zaključiti da normativni okvir pruža bitne predušlove za interkulturalno obrazovanje na načelnom nivou, pozivanjem na ravnopravnost, ljudska i dečija prava, obrazovanje na manjinskim jezicima, aktivno učešće u demokratskom društvu i druge vrednosti koje su zajedničke i interkulturalizmu. Taj okvir, međutim, ne sadrži eksplicitne odredbe vezane za interkulturalno obrazovanje i kompetencije, ni na nivou načela ni ciljeva ni obaveza. Preovlađuju elementi koji se odnose na jednakost i pravednost, pre svega u obuhvatu obrazovanjem (elementi liberalnog pristupa) i na zastupljenost manjinskih jezika i sadržaja za pripadnike manjina (elementi multikulturalizma). Izuzetak su neki elementi posvećeni visokom obrazovanju, čime je komponenta kontinuiteta interkulturalnog obrazovanja zanemarena, a obrazovanje i profesionalni razvoj nastavnika nisu normativno ni na koji način izdvojeni od školovanja ostalih visokoškolskih profila. Primetan je i izostanak odgovarajućih međupredmetnih tema, pa se načelno može reći da sistem promoviše multikulturalizam, obrazovanjem za život u društvu u kome se različitosti pre tolerišu nego što se razumeju, poštuju i prihvataju kroz pogled na svet koji se stiče obrazovanjem.

KORAK NAPRED:

1. U Nacrtu okvira kurikuluma treba komponentama međukulturalnog poznavanja i razumevanja dodati i one kulturalnog prožimanja i stvaranja zajedničkih kulturalnih vrednosti. To treba učiniti pre svega uvođenjem međupredmetnih tema posvećenih interkulturalnim kompetencijama, kroz adekvatnu konkretizaciju tematskog planiranja u građanskom vaspitanju i drugim izbornim i obaveznim predmetima, uz preciziranje didaktičkih postupaka usmerenih na sticanje znanja, razvoj veština i usvajanje adekvatnih stavova.

2. Zakon o udžbenicima i nastavnim sredstvima, koji već zabranjuje diskriminaciju putem sadržaja udžbenika, treba izmeniti sa ciljem efikasnijeg prepoznavanja i sprečavanja svih oblika diskriminacije, uz pozitivno definisanje konkretne strategije za razvoj interkulturalnog obrazovanja (zabrani diskriminacije dodati obavezu interkulturalizma).

3. Treba dopuniti Standarde kompetencija za profesiju nastavnika uvođenjem interkulturalne osetljivosti i kompetentnosti kao sastavnog dela korpusa kompetencija, a te mere treba razmotriti i za učitelje uz nužna dodatna istraživanja.

4. Nužno je uvesti interkulturalno obrazovanje kao obavezni ili bar izborni predmet na svim pedagoškim fakultetima radi razvoja interkulturalnih kompetencija i osetljivosti nastavnika, te podržati taj razvoj praksom u multikulturalnim školama u kojima studenti uče uz mentorstvo i saradnju sa interkulturalno osetljivim nastavnicima, uz odgovarajuće povećanje broja kredita.

5. Potrebno je dodatno stimulisati visokoškolske institucije, profesionalne organizacije i praktičare da se angažuju u koncipiranju akreditovanih programa iz oblasti interkulturalnosti, uz stavljanje interkulturalnog obrazovanja na listu prioriteta oblasti za profesionalni razvoj zaposlenih u obrazovanju.

6. Regulativu vezanu za usavršavanja nastavnika treba korigovati sa ciljem intenzivnije promocije oblika usavršavanja koji omogućavaju horizontalno učenje i razmenu dobre prakse među nastavnicima

7. Nužno je kontinuirano pratiti stanje interkulturalnog obrazovanja u školama u Srbiji uz uvođenje procesa samoevaluacije škola u domenu interkulturalnosti pomoću eksplicitno definisanih indikatora koje treba razviti i ozvaničiti u saradnji školskih institucija sa kompetentnim organizacijama građanskog društva, a koji bi se odnosili na a) politiku škole, b) nastavu, vannastavne aktivnosti, interkulturalno učenje i obrazovna postignuća učenika, i c) školsku kulturu (etos).

8. Na svim nivoima normativne regulative (Strategija razvoja obrazovanja, Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja, Zakon o udžbenicima i nastavnim sredstvima, Nacionalni okvir kurikuluma itd.) neophodno je jasno definisati razliku između jednakosti u obrazovanju, u smislu obuhvata obrazovanjem domicilnih i imigrantskih manjinskih zajednica i njihovog prava na obrazovanje na sopstvenom jeziku i po posebnim programima sa jedne strane, i senzibilizacije učenika iz većinske zajednice za odnos prema novim i starim manjinskim zajednicama.

Sprovođenjem ovih preporuka stvorile bi se elementarne pretpostavke da se školski sistem Srbije približi u normativnom, kurikularnom i metodološkom smislu približi sistemima najrazvijenijih evropskih zemalja koje već imaju značajna iskustva u interkulturalnom obrazovanju. Time bi školstvo Srbije dalo svoj pun doprinos formulisanju efikasnih društvenih odgovora na rizike i probleme koje donose proces globalizacije i njegove posledice u ekonomskoj, političkoj i bezbednosnoj sferi, pre svega u smislu prevencije uticaja radikalnih pokreta i ideologija među mladima.

Interculturalno
obrazovanjem
PROTIV
Ekstremizma
MLADIH U ŠKOLI

UČENJE U SRBIJI

DODATAK:

PRIMER KONCEPTUALNOG RAZGRANIČENJA INTERKULTURALNOG OBRAZOVANJA OD OBRAZOVANJA ZASNOVANOG NA DRUGIM KONCEPTIMA²

Liberalni pristup: Kod nekih zemalja (Škotska, Irska, Engleska) vrijednost kulturne raznolikosti ogleda se u općim ciljevima i ciljevima pojedinih predmeta i kurikulumskih područja, ali se ne problematizira u vidu prilagođenog manjinskog obrazovanja. Kurikulumi ovih zemalja ne predviđaju posebne programe na jezicima nacionalnih manjina, ili, primjerice, interkulturalno/multikulturalno obrazovanje kao izdvojeni nastavni/didaktički princip. Vrijednostima tolerancije i poštovanja različitosti posvećuje se pažnja na razini programa, no istovremeno se zaobilaze oblici učenja koji bi bili posebno prilagođeni socio-kulturnim specifičnostima učenika stranog porijekla. Ovome pristupu odgovara dominantni diskurs koji smo za potrebe naše klasifikacije nazvali „liberalizam“. Pod ovime se misli na relativno „neutralno“ koncipiranje kulturne različitosti, u sklopu kojega se pitanje priznavanja manjinskih identiteta smješta u širi sklop poštovanja ljudskih prava i uvriježenih liberalno-demokratskih principa, a obrađuje prvenstveno kroz opće ciljeve obrazovanja.

Multikulturalni pristup: Druga grupa zemalja, u koju spadaju Švedska, Finska i Norveška vrijednost kulturne raznolikosti transferrira u općeobrazovne i predmetne ciljeve, no također i u različite oblike prilagođenog manjinskog obrazovanja. Misli se, primjerice, na posebne programe na jezicima nacionalnih manjina, na dodatno učenje materinskog jezika za učenike stranog porijekla, na programe u kojima se manjinski jezik uči kao prvi ili drugi materinski jezik u kombinaciji s većinskim jezikom, i u sklopu kojih se interkulturalno/multikulturalno obrazovanje tretira kao izdvojeni didaktički princip. U programima ovih zemalja opetovano se naglašava multikulturalni karakter društva, te se posebna pažnja posvećuje zaštiti, razvoju i priznavanju manjinskih kultura i identiteta, kako autohtonih, tako i useljeničkih.

Interkulturalni pristup: Treća grupa zemalja, u koje spadaju Austrija i Njemačka (točnije savezna pokrajina Nordrhein-Westfalen), osim što naglašavaju vrijednost kulturne raznolikosti, posebnu pažnju pridaju posebno izvedenim oblicima učenja u kojima je naglasak na interkulturalnoj komunikaciji i stjecanju interkulturalnih kompetencija za sve učenike. Iako se polazi od sličnih postavki kao i u multikulturalnom pristupu (važnost razvoja i priznavanja manjinskih identiteta), manje se naglašavaju kulturne razlike, a više njihove uzajamne veze, te naglasak nije na poučavanju, već na interakciji. U tom smislu naglašava se prvenstveno proces zajedničkog učenja, odnosno razumijevanja i usvajanja kulturno-specifičnih i zajedničkih vrijednosti učenika iz različitih kultura.